

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ: СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕВАГИ

Є.О. Павлюк, асистент

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність інтеграційних процесів в економіці. Визначено основні стадії розвитку інтеграційних зв'язків. Обґрунтовано переваги вертикальної та горизонтальної інтеграції для підприємств.

Ключові слова: інтеграційні процеси, інтеграція, інтеграційні зв'язки, інтегровані підприємства.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки одним із заходів, спрямованих на подолання кризових явищ у ній, може виступати розвиток інтеграційних процесів у різних галузях народного господарства на основі технічної, технологічної, організаційно-управлінської та економічної єдності та безперервності процесів виробництва, переробки і реалізації продукції. На фоні постійного дефіциту грошових коштів, функціонування підприємств на основі інтеграції здатне забезпечити економічну ефективність діяльності всіх учасників інтеграційного утворення та ощадливе використання ресурсів, а також позбутися гіпертрофованого інституту посередництва, що «відтягує» значну частину потенційних прибутків товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інтеграційних процесів в окремих галузях народного господарства та в економіці в цілому є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Е. Гудзя, І. Яркаєва, К. Бородіна, Н. Карамної, Л. Султанаєвої та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, дослідження питань виникнення передумов, переваг та визначальних етапів розвитку інтеграційних процесів потребує нових підходів з урахуванням динамічності зовнішнього середовища та кризового стану сучасної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності інтеграційних процесів, визначення їх переваг та

окреслення основних еволюційних стадій розвитку в сучасному економічному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному вигляді інтеграцію (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення) вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти трактують як логічне поняття, що означає стан пов'язаності окремих диференційованих систем і функцій системи, організму в цілому, а також процес, що веде до такого стану. На рівні ж окремих суб'єктів господарювання інтеграцію доцільно розглядати як коаліційне об'єднання діяльності деяких функцій підприємств при збереженні ними юридичної та, частково, економічної самостійності [1]. При цьому, щодо підприємств розрізняють два види інтеграції – горизонтальну і вертикальну.

Горизонтальна інтеграція – це об'єднання декількох підприємств, які виробляють однакову продукцію, з метою набуття більшого впливу на ринки збуту, а вертикальна інтеграція – об'єднання декількох підприємств, що виробляють різну продукцію, в одному технологічному ланцюгу.

Існує два підходи до визначення елемента інтегрованої структури: з точки зору створення продукту (елементом є споживча вартість); з позиції розвитку інтеграційних утворень (елементом є відокремлений виробничо-господарський суб'єкт). У цілому інтеграцію можна визначити через продукт (споживчу вартість) і розглядати останній як складову частину кінцевого соціально-економічного результату її функціонування [4]. Рух від початкових складових, що надходять на вхід системи, до кінцевого продукту обумовлює процес формування і розвитку складних взаємозв'язків компонентів інтеграційного утворення один з одним, усієї системи із зовнішнім середовищем.

Інтеграційні процеси можуть бути наслідком самоорганізації суб'єктів економічної діяльності, а можуть виникати по ініціативі інвесторів, які мають надлишковий капітал. Таким чином, у процесі еволюції виникають різноманітні комбінації суб'єктів економіки, що відрізняються за рівнем вертикальної або горизонтальної інтеграції, функціональної і технологічної повноти, характеристикою внутрішніх зв'язків.

Важливим для розуміння природи інтеграції є порівняльний аналіз неокласичного та неоінституціонального підходів до визначення її причин. Зокрема, в рамках неокласичного підходу причини інтеграції пов'язані, з одного боку, з нейтралізацією негативних зовнішніх ефектів, а з другого – з підвищенням ринкової влади суб'єкта господарювання шляхом обмеження доступу фактичних і потенційних конкурентів на суміжні ринки [2]. Вважається, що основним мотивом інтеграції є прагнення підприємств до збільшення прибутку за рахунок зниження негативних зовнішніх ефектів. У межах даного положення інтеграція підвищує ефективність виробництва продукції, оскільки призводить до зниження витрат ринкової контрактації між виробниками і продавцями її кінцевому споживачеві.

З позицій неоінституціональної теорії інтеграція розглядається як можливий шлях вирішення проблеми координації в економічних системах. В основу пояснення розвитку підприємств закладено витрати використання цінового механізму: чим вище граничні витрати використання цінового механізму в порівнянні з витратами координації всередині підприємства, тим активніше відбувається заміщення ринку, інтенсивніше йдуть процеси горизонтальної та вертикальної інтеграції [2]. Таким чином, можливість зниження трансакційних витрат є важливим стимулом до вертикальної та горизонтальної інтеграції. Інтеграційні процеси сприяють зниженню трансакційних витрат, що набуває особливої актуальності в умовах обмеженості ресурсів. Для підприємства-виробника трансакційні витрати, викликані невизначеністю зовнішнього середовища, досить високі. Тому вони прагнуть виробляти продукцію з унікальними властивостями, забезпечуючи її конкурентоспроможність, укладати довгострокові контракти з працівниками, що володіють спеціальними навичками, а також контракти на право розроблення та використання унікальних природних ресурсів, що набагато простіше зробити в межах інтеграційного утворення.

У процесі розвитку інтегрованого виробництва можна виділити чотири стадії формування інтеграційних зв'язків (рис.): встановлення зв'язків між раніше розрізненими виробничо-

господарськими одиницями; поглиблення, посилення, набуття систематичного характеру існуючими зв'язками; збільшення кількості і встановлення якісно нових зв'язків; поява нових інтегративних (цілісних) властивостей в системі, узгодження зв'язків між виробничими елементами, зміна структури системи.

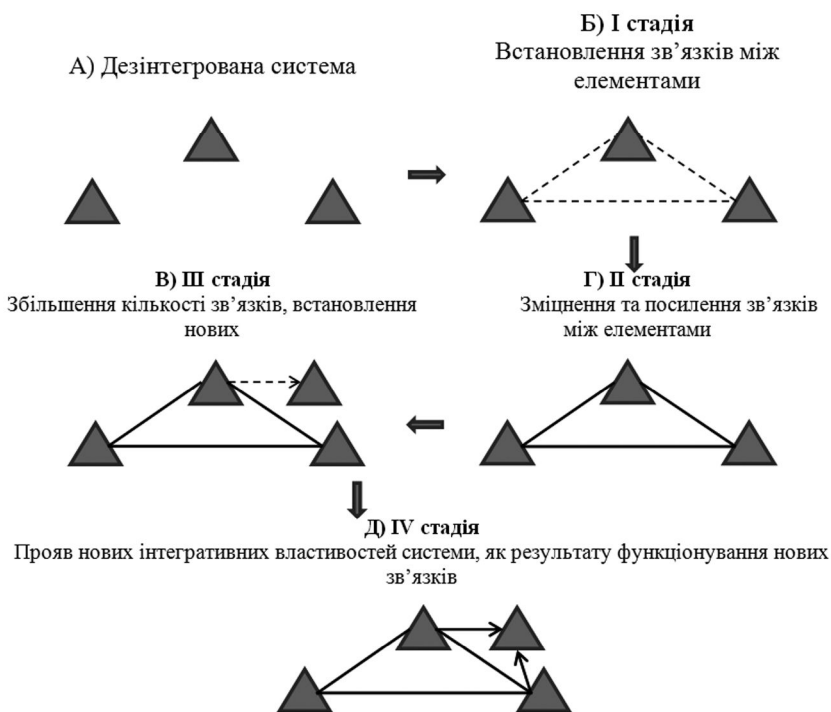

Рис. Стадії формування інтеграційних зв'язків

Джерело : власна розробка автора

На першій стадії (стадія взаємозв'язку) виробнича інтеграція має вигляд простого об'єднання. Взаємозв'язок між виробничими суб'єктами припускає можливість їх відокремленого існування. Багато встановлених зв'язків будуть несистематичними, непостійними, що складаються під впливом випадкових факторів.

На наступних стадіях відбувається поглиблення взаємозв'язків, що полягають в обміні діяльністю. Взаємодія відображає мінливий характер відносин між виробниками, взаємний вплив один на одного окремих виробників, що призводить до зміни виробничого зв'язку [1]. Недетерміновані зв'язки між підприємствами змінюються детермінованими причинно-наслідковими зв'язками. Нарешті, на останній четвертій стадії інтегрована структура набуває нових інтеграційних властивостей, пов'язаних з функціонуванням нових зв'язків.

У відповідності з цим інтеграція визначається не кількістю підприємств, що приєднуються, та не кількістю продукції, виробленої ними, а мірою їх консолідації. Кожна стадія характеризується певною формою інтеграційних взаємозв'язків. Зокрема, для першої стадії характерними є разові угоди, які потім еволюціонують в регулярні, оскільки виробники з певним часовим лагом закупають сировину і матеріали. При цьому спостерігається пріоритетність налагодження стабільних довгострокових відносин між контрагентами, що сприяє інтенсифікації інтеграційних процесів.

В агропромисловому комплексі інтеграційні зв'язки формуються на міжгалузевому рівні, що передбачає взаємодію сільськогосподарських підприємств з переробними. Модель вертикальної інтеграції дозволяє створювати інтегровані формування замкнутого типу «виробництво–переробка–торгівля», що дозволяє узгодити економічні інтереси та забезпечити конкурентоспроможність продукції, що виробляється.

Модель вертикальної інтеграції дозволяє реалізовувати продукцію за встановленою ціною, більш детально планувати виробництво, гарантує оптимальне завантаження виробничих потужностей, контролювати процеси виробництва, вирішувати проблеми неплатежів, контролювати процеси виробництва, переробки та реалізації, оперативно приймати управлінські рішення та отримувати максимальний економічний ефект.

У сучасних умовах дезінтегрованості підприємницького інтересу відокремлено функціонують три види капіталу: фінансовий, що перебуває у розпорядженні банків; виробничий,

який зосереджений у виробників, та товарний, що обертається у підприємців, які займаються реалізацією продукції кінцевим споживачам [5]. В інтеграційних об'єднаннях аграрних та переробних підприємств відбувається безперервне накопичення, концентрація та обертання всіх трьох видів капіталу, а також спрямування їх в пріоритетні напрями розвитку інтеграційної структури.

У процесі інтеграції встановлюються взаємовідносини між елементами (підприємствами), які забезпечують довгострокову консолідацію (зближення) основних цілей підприємств, що інтегруються. При цьому відносини конкуренції замінюються варіантами співпраці – від слабкої взаємодії до прямого управління [4]. обов'язковими ознаками інтегрованої структури є можлива її участь у системі вертикального обмеження з боку будь-якого підприємства, наявність організаційних і правових зв'язків між її учасниками (структурними елементами).

Такі інтегровані підприємства, дотримуючись принципу самофінансування та проявляючи високий рівень ділової активності, стають інвестиційно більш привабливими, оскільки аграрний сектор традиційно є ризикованим з точки зору інвестора [3]. Аграрні підприємства, як суб'єкти інтеграційних об'єднань, виступають більш привабливими для зовнішніх інвесторів, оскільки капітал залучається з метою розвитку та одночасного пристосування аграрного виробництва до потреб переробного промислового підприємства.

Налагоджуючи та розвиваючи інтеграційні зв'язки, підприємства матимуть змогу:

- більш ефективно розподіляти фінансові, виробничі та природні ресурси між ланками інтегративного утворення;
- підвищити конкурентоспроможність;
- знизити трансакційні витрати;
- зменшити рівень зовнішніх ризиків;
- витіснити з ринку зайвих посередників;
- підвищити контроль за організаційною діяльністю, технологічною та трудовою дисципліною;
- запроваджувати прогресивні технології виробництва та системи управління.

Висновки. Отже, важливою умовою конкурентного розвитку підприємства в сучасних умовах є узгодження виробничих процесів на всіх рівнях, а також синхронізація процесів виробництва і реалізації готової продукції. З метою досягнення найбільшої стратегічної стійкості доцільно розвивати інтеграційні процеси, які б забезпечували зв'язок «виробництво–переробка–торгівля». Значного ефекту можна досягти лише за умови тісних зв'язків між кожною ланкою інтеграційного утворення та безперервного підвищення ефективності їх функціонування. Необхідний поступовий, поетапний перехід від простих інтеграційних об'єднань до більш досконалих, потужних – високорентабельних та впливових об'єднань холдингового типу.

Список використаних джерел:

1. Гудзь Е. Е. Рыночная интеграция в аграрной сфере Украины: тенденции, возможности, угрозы / Е. Е. Гудзь // Никоновские чтения. — 2010. — № 15. — С. 400—402.
2. Яркаев И. А. Неинституциональный подход к оценке эффективности процесса интеграции промышленных предприятий / И. А. Яркаев // Вестник Казанского технологического университета. — 2007. — № 6. — С. 44—148.
3. Бородин К. Интеграционные процессы на рынках мясомолочной продукции / К. Бородин // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2011. — № 3. — С. 34— 37.
4. Султанаева Л. Интеграционные процессы в аграрном секторе экономики / Л. Султанаева // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2010. — № 2. — С. 12.
5. Карамнова Н. Агропромышленные формирования холдингового типа как перспективная форма интеграции в свеклосахарном подкомплексе / Н. Карамнова // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2010. — № 2. — С. 10—11.

*Е.А. Павлюк. **Интеграционные процессы в экономике: сущность и преимущества.***

В статье исследована сущность интеграционных процессов в экономике. Определены основные стадии развития интеграционных связей. Обоснованы преимущества вертикальной и горизонтальной интеграции для предприятий.

*E. Pavlyuk. **Integration processes the economy: the nature and benefits.***
The article examines the nature of integration processes in the economy. The main stages of integration ties. Are defined the advantages of vertical and horizontal integration for enterprises, are grounded.